

*Піддячий В. М.,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-8596-6749>*

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ДИНАМІЧНИХ ЗМІН СУЧАСНОГО СВІТУ

Через пандемію COVID-19 із березня 2020 року, а з 24 лютого 2022 року повномасштабну війну, яку Російська Федерація розв'язала проти України та українського народу з порушенням норм міжнародного права, вчиняючи злочини проти людства, педагогам України довелося адаптуватися до нових умов професійної діяльності, викликаних небезпекою для життя і здоров'я та обмеженнями безпосередніх контактів із колегами та суб'єктами учіння.

За даними Генерального секретаря Інтернаціоналу освіти Девіда Едвардса загалом 1,6 мільярда студентів світу постраждали від закриття закладів освіти на карантин. Разом із цим близько 463 млн. дітей не мали змоги навчатися дистанційно у перші місяці пандемії.

У цей період в Україні особливо відчутними стали проблеми:

- рівних можливостей щодо доступу і використання Інтернету та інформаційно-комп'ютерних технологій у освітніх цілях;
- готовності педагогів та суб'єктів учіння до дистанційної роботи;
- технічних і фінансових можливостей закладів освіти й наукових установ забезпечити педагогів необхідним для здійснення дистанційної роботи обладнанням і технологіями (Гринців, 2012).

Як наслідок:

- 1) незаплановані тривалі перерви у навчанні;
- 2) самостійне опанування значної частини навчальних програм суб'єктами учіння;
- 3) стрес від довготривалої дистанційної освіти у педагогів та суб'єктів учіння;
- 4) погіршення стану психічного та фізичного здоров'я працівників сфери освіти і науки (зокрема, у Великій Британії 52% учителів виявили і повідомили про погіршення власного психічного здоров'я (Covid-19 and the classroom, 2020, с. 5);
- 5) вимушена соціально-професійна ізоляція;
- 6) додаткові труднощі щодо оцінки знань тощо.

Щодо війни, то серед деяких аспектів її наслідків, можна зазначити, що

за даними ООН з початку російського вторгнення з України виїхало понад 4,8 мільйони людей, ще понад 7 мільйонів – стали внутрішньо переміщеними особами у межах країни. За даними Офісу Генпрокурора збитки, що Російська Федерація завдала українській освіті становить понад 5 млрд. доларів, пошкоджено 1018 закладів освіти, з них 95 зруйновано повністю.

У зв'язку з цим, заклади освіти були змушені перейти на дистанційну форму організації навчально-виховного процесу. Педагоги, з метою забезпечення неперервності освітнього процесу, вимушено опанували сучасні технології та засоби дистанційного навчання.

Складнощі, викликані недостатнім досвідом практичної роботи, постійними стресами, фобіями, що пов'язані з війною, переживаннями за долі людей, їх здоров'я та майбутнє, стимулювали до професійної адаптації через самоосвіту і самовиховання за різними напрямками, зокрема із самоорганізації, планування життя, тайм-менеджменту, комп'ютерної грамотності, інформаційної та побутової безпеки, збереження здоров'я тощо (Піддячий, 2020, с. 185-199).

У перекладі з латинської категорія «адаптація» означає пристосування. Вона є процесом, результатом та здатністю пристосовуватися до мінливих умов навколишнього середовища. Вважається, що цей термін було введено до обігу німецьким фізіологом Г. Аубертом у XIX ст. На сучасному етапі розвитку його тлумачать як пристосування організму до фізичних впливів та особистості до життя у нових соціальних умовах (Немов, 2003, с. 70).

Розглядаючи теорію емоційного інтелекту ізраїльського психолога Рувена Бар-Она, зазначимо, що він виокремив поняття «адаптаційні здібності». Вони вказують на здатність вирішувати емоційні проблеми та лабільність. Серед адаптаційних здібностей він виокремлював самоконтроль у стресових ситуаціях та самомотивацію (Рибалка, 2016, с. 185-186).

У трагічні часи пандемії COVID-19 та воєнного стану педагоги вимушено побудували дистанційну системну взаємодію з колегами та суб'єктами учіння, враховуючи специфіку своєї роботи та умови воєнного стану і карантину. Така адаптація викликана дією об'єктивних чинників і спричинила сильний стрес, який чинить руйнівний вплив на їхню психіку. Це знаходить відображення у їхній діяльності та поведінці, оскільки вони здійснюються в умовах невідповідностей та дисбалансу.

Впродовж життя людині доводиться постійно адаптовуватися до змін зовнішнього середовища, зокрема професійного. Це відбувається з різними темпами і у різних масштабах. Результати адаптації так чи інакше формують ставлення до життя і професійної діяльності (Піддячий, 2010, с. 17). Проблеми з адаптацією виникають лише у кризовий період, під час переживання

докорінних соціальних, біологічних, психологічних, світоглядних, професійних та інших змін. Адаптуючись людина переживає часті зміни емоцій, почуттів, мотивів та установок, що відображаються у її поведінці та діяльності.

Адаптація до нових умов та вимог професійної діяльності здійснюється на чотирьох рівнях: особистісному, психологічному, фізіологічному та соціальному. Вона відбувається впродовж взаємодії фахівця із професійним середовищем і характеризується здобуттям нових професійних знань, умінь та навичок, розвитком особистісних якостей (Піддячий, 2019, с. 98–107) та вивченням актуальної інформації, сучасних методів та форм роботи, спрямованих на підвищення ефективності професійної діяльності (Гринців, 2012, с. 54-57). Серед позитивних сторін адаптації можна виокремити підвищення ефективності професійної діяльності на засадах опанування нових методів та форм роботи (Піддячий, 2021).

Спираючись на класифікацію О. А. Шевченко, професійна адаптація передбачає такі фази:

- 1) різка реакція педагога на зміну умов та вимог професійної діяльності;
- 2) поступове зниження психологічного стресу, викликаного необхідністю пристосовуватись до нових вимог й умов професійної діяльності (зазвичай триває від 6 місяців до 1 року);
- 3) звикання до нових вимог й умов професійної діяльності (Шевченко, 2013, с. 175-181).

Отже, необхідність адаптуватися до нових умов та вимог професійної діяльності викликає у педагога стресові стани, які негативно позначаються на його здоров'ї, самопочутті, настрої, активності та стабільності професійної діяльності, ставленні до суб'єктів професійної взаємодії тощо. Зважаючи на це, з метою допомоги фахівцю пройти цей складний період, важливо системно надавати йому інформацію щодо адаптаційних стратегій та їх застосування.

Література

- Гринців, М. В. (2012). Психологічні особливості професійної адаптації молоді. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Психологічні науки*. Т. 2. Вип. 9. С. 54-57.
- Немов, Р. С. (2003). *Психологія: Словарь-справочник*: В 2 ч. М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС. Ч. 1. С. 70.
- Піддячий, В. М. (2021). Професійна адаптація педагогів в умовах пандемії COVID-19. *Sectoral research XXI: characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 2), October 15*. Chicago, USA: European Scientific Platform. 25–26. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/727351/>
- Піддячий, В. М. (2019). Психологічні умови формування громадянської компетентності майбутніх педагогів. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 1 (15), 98–107. URL: <http://adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/article/view/95/58>

- Піддячий, В. М. (2020). Сутність і зміст професіоналізації педагогів у контексті освіти впродовж життя. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*, 13 (42), 185–199.
- Піддячий, М. І. (2010). *Теоретико-методичні засади підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання*: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02. Київ. С. 17.
- Рибалка, В. В. (2016). *Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник*. Київ, Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. С.185–186.
- Шевченко, О. А. (2013). Професійна адаптація молодого вчителя: теоретичні основи дослідження. *Педагогічний альманах*, 20, 175–181.
- Covid-19 and the classroom: Working in education during the coronavirus pandemic. The impact on education professionals' mental health and wellbeing.* (2020). URL: https://www.educationsupport.org.uk/sites/default/files/resources/covid19_and_the_classroom.pdf

Полтавська Ю. В.,

аспірант Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука

<https://orcid.org/0000-0002-1041-8078>

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ІЗ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СУЧАСНОГО ХУДОЖНИКА ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Світ упізнає український народ за його військовою доблестю. Настав час показати світу здобутки матеріально-художньої культури українських етнодизайнерів і художників декоративно-прикладного мистецтва. Це покликані зробити науково-педагогічні, педагогічні працівники і студенти закладів неперервної мистецької освіти.

Художньо-промислова освіта України трансформувалася у сучасну дизайн-освіту, але досі майбутні художники декоративно-прикладного мистецтва не оволодівають компетентністю з проектних технологій, а точніше з технологій етнодизайну (етнічного художнього проектування), оскільки таку компетентність не передбачено освітніми стандартами бакалаврів і магістрів зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Компетентність з проектних технологій художника декоративно-прикладного мистецтва (етнодизайну, Folk Design) не передбачено також освітніми стандартами бакалаврів і магістрів зі спеціальності 022 «Дизайн».